

4 Haber yazmada temel kurallar

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin lisans düzeyinde kazandırması gerekli bilgi, beceri ve yetkinlikler de gözönüne alınarak hazırlanan Gazetecilik Bölümü listesinde de haber toplama ve yazmayla ilgili çeşitli unsurlar bulunmaktadır.

Kutu: İLEF Gazetecilik Bölümü'nde kazandırılması hedeflenen beceri ve yetkinlikler

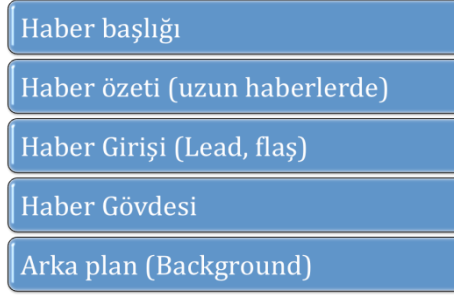
<p>Kavramsal/Uygulamalı bilgiler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gazeteciliğin toplum içindeki rolü ve gazetecilik alanındaki gelişmeler üzerine derinliğine bir kavrayışa sahip olmak • Belli bir aracın ya da farklı araçların üretim hedefleri ve kamu göz önüne alınarak, amaca uygun konuları, bakış açılarını bulmak ve bunları sorgulayabilmek • Medya örgütlerinin hedeflerini, finans ve piyasa koşullarını, örgütsel yapılarını ve süreçlerini bilmek • Bilgiyi ve haberi, sözcük, ses, imge gibi farklı bileşimler içinde sunabilmek <p>Beceriler düzeyinde (Kavramsal/Bilişsel)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Haber toplama tekniklerini ve araştırma yöntemlerini kullanarak bilgiye/habere hızla erişebilme • Asıl öneme sahip bilgiyi seçebilmek • Bilgiyi ve haberi gazeteciliğin gerektirdiği farklı tarzlarda yapılandırabilmek • Bilgiyi ve haberi uygun bir dille ve etkili bir gazetecilik biçimi içinde sunabilmek • Gazetecilik faaliyetini örgütleyebilmek ve planlayabilmek • Oluşturulan bilgi ve haberi farklı çoklu-ortam (görsel-işitsel-metinsel) platformları için üretebilmek <p>Yetkinlikler Düzeyi</p> <p>Bağımsız Çalışabilme ve Sorumluluk Alabilme Yetkinliği</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yaptığı işle ilgili hesap verebilmek • Kaynaklar, yaklaşım ve yapım/uygulama ile ilgili yapılan tercihleri açıklayabilmek ve bu seçimlerin sorumluluğunu üstlenebilmek • Bir ekip veya yayın kuruluşuyla işbirliği yapabilmek • Hak ve yükümlülüklerini bilmek ve çalışma koşullarını eleştirel olarak değerlendirebilmek <p>Öğrenme Yetkinliği</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medya kuruluşunun yapılarını ve üretim süreçlerini kavrayarak, onun strateji tercihlerini ve yayın politikasını değerlendirebilmek • Gazetecilik ürünlerinin sahip olması gereken niteliğe ilişkin açık bir fikre sahip olarak, ürünün niteliğine ilişkin standartlar temelinde kapsamlı ve eleştirel bir değerlendirme yapabilmek • Yaptığı işi karşılaştırmalı olarak değerlendirebilmek ve eleştiriye açık olmak • Gazetecilik işinin bir bileşeni olan habercilik teknolojisindeki değişimleri hızla kavrayabilmek <p>İletişim ve Sosyal Yetkinlik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yaratıcı ve yeniliğe açık bir duruşla düşüncelerini ifade ederek inisiyatif alabilmek ve öngörülemez durumlara kendisi uyarlayabilmek • Çalışma koşulları ve süreçleriyle ilgili her türlü örgütlü mesleki dayanışmaya hazır olmak <p>Programa Özgü Yetkinlik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asıl öneme sahip bilgiyi belirli ilkeler temelinde ve aracın gereklerine uygun doğrultuda seçerek yorumlamak, çözümlenmek ve kamusal tartışmaya dahil edebilmek. • Yeni medya teknolojilerinin olanaklarını kullanarak, yeni gazetecilik türlerinde ve alanlarında bu olanaklarla habercilik etkinliğini gerçekleştirebilmek • Gazetecilik alanında hak ve yükümlülüklerini bilerek çalışma koşullarını eleştirel olarak değerlendirebilmek • Toplumsal sorumluluk ve kamu hizmeti anlayışı zemininde etkili bir gazetecilik biçimi geliştirerek üretim sürecinde yer almak

Gazetecilik programına ilişkin özgü yetkinlikler arasında şunlar bulunmaktadır:

- Asıl öneme sahip bilgiyi belirli ilkeler temelinde ve aracın gereklerine uygun doğrultuda seçerek yorumlamak, çözümlmek ve kamusal tartışmaya dahil edebilmek.
- Yeni medya teknolojilerinin olanaklarını kullanarak, yeni gazetecilik türlerinde ve alanlarında bu olanaklarla habercilik etkinliğini gerçekleştirebilmek
- Gazetecilik alanında hak ve yükümlülüklerini bilerek çalışma koşullarını eleştirel olarak değerlendirebilmek
- Toplumsal sorumluluk ve kamu hizmeti anlayışı zemininde etkili bir gazetecilik biçimi geliştirerek üretim sürecinde yer almak

Haber yazımında asıl güçlük belli bilgiler bütünü içinde, önemli olan unsuru yakalayabilmesidir. Yukarıdaki yorumlamak yetkinliği, bilginin önemli olup olmamasının yorumlanmasıdır. Kamusal tartışmaya dahil edebilmekle ilgili ilke de haber akışları sürecindeki unurları ve buna yeni eklenebilecek unsurları içerir. Eğer iki yıl Milli Eğitim muhabirliği yaparsanız, hem kendi gazetenizin hem de rakip gazetelerin bu alanda neyi haber yaptıklarını, hangi haberi büyüttüklerini öğrenmiş olursunuz. Bu süreci yaşamış bir gazeteci açısından Bakan'ın yaptığı basın toplantısında verdiği bilgiler arasından "medya dünyası" açısından çekici olanı anlayacaktır. Deneyimli muhabirimiz, sadece Milli Eğitim haberlerini değil, her gün gazeteye gelen gazete takımlarının tamamını gözden geçirmekte ve seçtiği haberleri okumaktadır. Dolayısıyla, milli eğitimle ilgili olmayan siyasal gelişmeleri de bilmektedir. Sonuç olarak, Bakan, eğitim dışında da önemli bir açıklama yaptıysa onu farkeder. Göreve yeni başlayan muhabirlerin çektiği asıl sıkıntı buradadır.

Şekil 5: Haberin bölümleri

Haberciliğin formülü olarak yaygınlaşan 5N1K kuralına göre haber şu soruların yanıtıdır:

Ne oldu? Nerede? Ne zaman? Neden? Nasıl? Kim(ler) olayın içinde?

En azından olay haberciliğinin en rutin halinde bir haberin hangi sorulara yanıt vermesi gerektiğini içerdiği için 5N1K öğretici bir kural olarak işlev görür. Bu kurala göre mükemmel bir haber örneği verelim:

“Hayriye Akbaş, eşi Dursun Akbaş’ı başka bir kadınla görünce, mutfak bıçağını kocasının karnına saplayarak dün akşam saatlerinde yaraladı.”

5N1K kuralına uygun mükemmel haberimiz gibi olsaydı, gazetelerin ve tüm haberlerin en fazla iki cümlede bitmesi gerekirdi. Oysa pek az haber yukarıdaki kadar kısadır. Bunun bir nedeni, yukarıdaki türden bir cümlenin okuyucularda başka başka soruları kafasına getirmesidir. Dahası 5N1K haberi tüm unsurlarıyla kapsayamamaktadır. Örneğin Dursun Akbaş’a yaralandıktan sonra ne oldu? Hayriye Akbaş bir kadınla nerede gördü? Dursun Akbaş, karısına ne dedi? Olaydan önce bir tartışma yaşandı mı? Bu bilgileri bize kim verdi? Görgü tanığı mı olduk yoksa bir yetkili mi bize söyledi? Hangi kadınla gördü? Sokakta mı gördü, başkalarının dedikodusu nedeniyle mi saldırdı? Bu yetkili doğru bilgi verdi mi? Benzeri soruları çoğaltmak mümkündür. Biz bu bilgileri Hayriye Akbaş’ın karakoldaki ifadesinden mi öğrendik? Yoksa çocukları mı bir muhabire anlattı?

5N1K ilkesi gereğince yukarıda okuyucunun sorduğu tüm soruların bilgisine sahip olduğumuzu düşünelim, tüm bunları haber olarak yazarken neresinden yazmaya başlayacağız? Haberin bölümleri olarak tanımlamamız gereken haber biçiminin unsurlarını burada vermekte yarar var.

Başlık: Haberin haber yapan unsurun konduğu kısa cümledir. Bir kural olarak, muhabirin başlığı 8-9 kelimeyi geçmemelidir. Bu başlık, medyanın haberi yerleştirmesi aşamasında değişebilir. Muhabirin yazdığı başlıklar, sayfa sekreterlerince punto boyutları değiştirilecek, sayfadaki yere göre sözcükler de değiştirilerek konacaktır.

Haber spotu (özeti): Uzun ve ayrıntılı haberlerde önemli görülen unsurların birer cümleyle özetlendiği spotlara denir.

Şekil 6: Başlık ve haber spotu örneği

Haber başlığı büyük önem taşır. İlgi çekici bir başlık sıradan bir haberi okutabileceği gibi, sönük bir başlık, ilgi çekici bir haberin okuyucu tarafından atlanmasına sebep olabilir. Bu sebeple, bazı büyük yayın organlarında, haberlere başlık bulmak veya onları düzeltmekle görevli redaktörler vardır. Özellikle spor medyasında başlıklar birbiriyle yarış halindedir. Önemli bir maçın ardından (mesela milli maç, derbi) atılacak çarpıcı, dil oyunlarına dayanan bir başlık, rakip yayın organını geçmeyi sağlar. Gazetelerin bayiiilerde sergilendiği de hatırla tutulursa, cazip bir başlık o değil de şu gazeteyi satın aldirmayı sağlayabilir. Belki de profesyoneller böyle olduğuna inanır.

Başlıklar haber içeriğinden tamamen farklı, ajite edici olabilirler. Bundan kaçınılması gerekir. Örneğin, “Karısıyla bastığı erkeği dördüncü kattan attı” başlıklı haberin tamamını okuduğunuzda, eve habersiz gelen kocanın, karısını bir erkekle salonda otururken gördüğünü anlarsınız. Oysa, “basmak” fiili, halk arasında cinsel ilişki halinde yakalanmak anlamına gelmektedir. Bu haber başlığı evde oturan kadın ve erkeği zan altında bırakmaktadır. Ama aynı zamanda haberin daha çok ilgi çekmesini sağlamaktadır. Bu yanlıştır.

Başlıkların oluşturulmasında kurallar şunlardır:

- Başlık, girişin özünü yani en önemli unsurunu içerir.
- Başlıkla yüklemli olarak oluşturulursa daha etkili ve dinamik olur. Örneğin Şekil 7’deki başlık şöyle verilse oldukça güçsüz dururdu: Socar ve Tamince Star Medya Grubu için masada. Bir başka güçsüz başlık örneği: SPK’dan yeni yönetmelik. Oysa, “SPK yeni yönetmelik hazırlıyor” başlığı daha etkilidir.
- Olabildiğince kısa tutulmalıdır, yukarıda da belirtildiği gibi 7-8 sözcüğü geçmemelidir.
- Başlıklar cümle gibi yazılır. İlk sözcüğün ilk harfi büyük diğerleri küçüktür. Yukarıdaki örnekte özel isim olan Tamince Star Medya Grubu dışında hepsi küçük harftedir. Cümle sonuna nokta işareti konmaz.
- Başlıklarda sıfat ve klişe kullanımından kaçınılır. Örneğin, trafik canavarı, katil yol, yola can feda, acı bilanço gibi klişe sıfatlar kullanılmamalıdır.
- Sahiplenici olmamalıdır. Galatasarayımız, Milli takımımız, Valimiz, Kaymakamımız gibi kullanımlar sahiplenme ve onaylama izlenimi yaratır.